

Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: Η προσπάθεια των Πρωτοπόρων Ακαδημαϊκών του Προγράμματος Ecovercity του Πανεπιστημίου του Μπράντφορντ (MB)

Ευθύμιος Ι. Ζαγοριανάκος ¹, Αντώνιος Ι. Ζαγοριανάκος ²

1. Λέκτορας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου του
Μπράντφορντ (MB),
e.zagorianakos@bradford.ac.uk, zagoriae@hotmail.com

2. Μαθηματικός - Μεταπτυχιακός φοιτητής στην ενότητα
«Διδακτική και Μεθοδολογία των Μαθηματικών», Πανεπιστήμιο Αθηνών,
matheart7@yahoo.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το κείμενο που ακολουθεί περιγράφει την προσπάθεια ενός Βρετανικού Πανεπιστημίου να εφαρμόσει τις αρχές της Αειφόρου Ανάπτυξης (ΑΑ) στο εκπαιδευτικό και διοικητικό πλαίσιο της καθημερινής ακαδημαϊκής πρακτικής και φοιτητικής ζωής. Γίνεται αναφορά στο σημαντικό ρόλο των Πρωτοπόρων Ακαδημαϊκών (ΠΑ) (*Academic Pioneers*) κατά την επιχειρούμενη ενσωμάτωση των αρχών της Αειφόρου Ανάπτυξης στο πρόγραμμα σπουδών όλων των μαθημάτων του Πανεπιστημίου αλλά και στην καθημερινή ζωή της Πανεπιστημιούπολης. Το κείμενο κλείνει με συμπεράσματα και προτάσεις.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, Πρωτοπόροι Ακαδημαϊκοί, Πρόγραμμα Σπουδών Πανεπιστημίου Bradford, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αρκετό μελάνι έχει χυθεί για τον ορισμό του όρου Βιώσιμη ή Αειφόρος Ανάπτυξη (ΑΑ). Ο παραδοσιακός και πλέον συχνά χρησιμοποιούμενος ορισμός συναντάται στο κείμενο Brundtland 'Το κοινό μας μέλλον' (WCED, 1987, p. 34) σύμφωνα με τον οποίο Αειφόρος είναι η ανάπτυξη η οποία καλύπτει τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να εμποδίζει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες. Από την δεκαετία του 1980 έχει προταθεί ένα πλήθος εναλλακτικών ορισμών σε σημείο ώστε να ειπωθεί πως η εννοιολογική υπόσταση του όρου είναι τόσο γενική αλλά και προσωπική όσο και αυτή των όρων δημοκρατία, ισότητα κ.τ.λ. (Jacobs, 1991; O' Riordan, 1983). Η γενικότητα και απροσδιοριστία του όρου προσδίδει σε αυτόν ευελιξία εφαρμογής, ανάλογα με τις ανάγκες και αξίες του κάθε ανθρώπου. Ανάλογα με το πλαίσιο αναφοράς που μπορεί να κυμαίνεται από το οικονομικό στο κοινωνικό και απόλυτα οικολογικό, οι ορισμοί διαφέρουν δραματικά, γεγονός που κάνει δύσκολη την κατανόησή του από τους φοιτητές και τους νέους ανθρώπους γενικότερα. Αυτή ακριβώς είναι και η δυσκολία ή μάλλον η πρόκληση ενσωμάτωσης του όρου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Bartelmus, 1999; Magnier, 2006).

Κατά την εγκαθίδρυση του Προγράμματος Ecoversity, ενός Προγράμματος για την πρακτική εφαρμογή της έννοιας της ΑΑ στο πανεπιστήμιο του Μπράντφορντ, αποτέλεσε σημαντικό ζήτημα η υιοθέτηση ενός απλού, εύκολα κατανοητού, κοινώς αποδεκτού αλλά και ευέλικτου ορισμού της έννοιας της ΑΑ. Το συγκεκριμένο Πανεπιστήμιο αποφάσισε να πάρει μια δυναμική στάση απέναντι στα οικονομικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά προβλήματα του γενικότερου σκηνικού της Ανώτερης Βρετανικής Εκπαίδευσης (Dawes *et al*, 2005). Συγκεκριμένα, από το 2005 έγινε μια συνειδητή προσπάθεια προσεκτικού προγραμματισμού και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού για το μέλλον του. Η επέκταση του εκπαιδευτικού προφίλ από περιφερειακό σε εθνικό-διεθνές, η εξοικονόμηση πόρων σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων και η αναβάθμιση της εξωτερικής 'εικόνας' του campus, αποτέλεσαν το τρίπτυχο σχεδιαστικής ανανέωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, η έννοια της ΑΑ προσέφερε την θεωρητική πλατφόρμα πάνω στην οποία θα υλοποιηθεί το παραπάνω τρίπτυχο και συγκεκριμένα:

Α) ολοένα αυξανόμενες διεθνείς εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες όπως αυτή των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη¹ (UNESCO, 2008),

Β) ολοένα και περισσότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα σήμερα συναγωνίζονται στην ανακήρυξη τους ως 'πράσινα'. Δεν είναι παράξενο πως οι πλέον επιτυχημένες και σε βάθος χρόνου προσπάθειες ενσωμάτωσης της ΑΑ υποστηρίζονται από τις «Τεχνικές και Οικονομικές Υπηρεσίες» των ιδρυμάτων, οι οποίες συνειδητοποιούν την άρρηκτη σχέση της περιβαλλοντικής αναβάθμισης με την εξοικονόμηση χρημάτων.

Γ) ένα θετικό παρεπόμενο της εφαρμογής μιας Αειφόρου στρατηγικής στον ακαδημαϊκό μικρόκοσμο αποτελεί και η αναβάθμιση της εικόνας του φυσικού χώρου της Πανεπιστημιούπολης, η οποία επιδρά στην προσέλκυση φοιτητών και κεφαλαίου. Μια τέτοια προοπτική, είναι φυσικό να προσελκύσει το ενδιαφέρον των οικονομικών διαχειριστών των Πανεπιστημίων. που σε πολλές περιπτώσεις έχουν βρεθεί να υποστηρίζουν ένθερμα την όλη πρωτοβουλία (Hopkinson, *πρωσ. επικ.*, 2008).

Το παρόν άρθρο παραθέτει μια σύντομη αναφορά στην ιστορική εξέλιξη και δομή του Προγράμματος Ecoversity του Πανεπιστημίου του Μπράντφορντ και της σημασίας του ρόλου του Academic Pioneer (Πρωτοπόρου Ακαδημαϊκού -ΠΑ). Στην συνέχεια περιγράφονται οι πρόσφατες ενέργειες για μια ολοκληρωμένη ενσωμάτωση της έννοιας της ΑΑ στο πρόγραμμα σπουδών του Πανεπιστημίου αλλά και στην ευρύτερη καθημερινή ζωή και εμπειρία των σπουδαστών. Το άρθρο κλείνει με την παράθεση συμπερασμάτων και προτάσεων από την μέχρι τώρα εμπειρία διεξαγωγής του θεσμού.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ECOVERSITY

Η έναρξη εφαρμογής του Προγράμματος Ecoversity του Πανεπιστημίου του Μπράντφορντ χρονολογείται από τον Νοέμβριο του 2005 (UoB, 2008a; 2008b; 2008c). Ένας από τους στόχους του Προγράμματος είναι η ενσωμάτωση των αρχών της «Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη» κατά την μαθησιακή και καθημερινή εμπειρία των σπουδαστών. Η πραγματοποίηση αυτού του στόχου απαιτήσε την παραχώρηση οικονομικών πόρων ύψους 3.100.000 λιρών από το Συμβούλιο Χρηματοδότησης της Ανώτερης Εκπαίδευσης της Αγγλίας², υπό την μορφή ενός Στρατηγικού αναπτυξιακού χρηματοδοτικού κεφαλαίου. Η πρόταση για την

¹ Education for Sustainable Development.

² HEFCE: Higher Education Funding Council for England.

χρηματοδότηση του υποπρογράμματος με την ονομασία Ecoversity StuDent κατατέθηκε τον Φεβρουάριο 2007 και έγινε δεκτή τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Το υποπρόγραμμα Ecoversity StuDent θέτει δύο κυρίως στόχους:

A) την ενσωμάτωση βασικών εννοιών και αρχών της ΑΑ στην ύλη κάθε διδακτική ενότητας (διδασκόμενο μάθημα) των πρόγραμμα σπουδών,

B) την εισαγωγή ενός συστήματος αξιολόγησης και έγκρισης διδακτικών ενοτήτων η οποία καθιστά απαραίτητη την ενσωμάτωση των αρχών της ΑΑ.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών, μέλη του ακαδημαϊκού προσωπικού υπό την ιδιότητα των Πρωτοπόρων Ακαδημαϊκών (Academic Pioneers) έχουν τοποθετηθεί σε κάθε Σχολή από την Γενική Διεύθυνση του Προγράμματος (Ecoversity Sustainable Development Directorate). Τα καθήκοντά τους αφορούν την εκπαιδευτική, τεχνική και επικοινωνιακή υποστήριξη της ενσωμάτωσης των αρχών της ΑΑ στο πρόγραμμα σπουδών των Σχολών τους. Ακολουθεί η σύντομη περιγραφή των δραστηριοτήτων του Πρωτοπόρου Ακαδημαϊκού της Σχολής των Επιστημών της Ζωής (Life Sciences) από την έναρξη του Προγράμματος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

Ένα σημαντικό ποσοστό (20%) των διδακτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων των Πρωτοπόρων Ακαδημαϊκών χρηματοδοτείται από την εξωτερική πηγή του υποπρογράμματος Ecoversity StuDent. Οι Πρωτοπόροι επικοινωνούν μεταξύ τους κάθε μήνα κατά την διάρκεια ενημερωτικών δίωρων συναντήσεων, όπου ανταλλάσσουν απόψεις αλλά και καταθέτουν το αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων τους στην Διεύθυνση του Προγράμματος. Τα κύρια καθήκοντά τους από τον Σεπτέμβριο του 2007 οπότε και τους ανατέθηκαν αρμοδιότητες αφορούν:

1. την ενημέρωση των συναδέλφων και φοιτητών τους στις αντίστοιχες Σχολές όπου ανήκουν οργανικά,
2. την παροχή υποστηρικτικής καθοδήγησης συναδέλφων κατά την ενσωμάτωση των αρχών της ΑΑ σε συγκεκριμένες διδακτικές ενότητες
3. την αξιολόγηση όλων των διδακτικών ενοτήτων του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών αναφορικά με την ύπαρξη σε αυτά στοιχείων ΑΑ
4. τη σύνταξη ενός ετήσια ανανεώσιμου κειμένου Σχεδίου Δράσης (Action Plan) για κάθε Σχολή, σχετικά με τις προβλεπόμενες δράσεις και τα βήματα ενσωμάτωσης της ΑΑ

Αξιολόγηση προγραμμάτων σπουδών

Σχετικά με το 3^ο πεδίο δράσης των ΠΑ (βλ. παρ. 3), χρησιμοποιήθηκαν συγκεκριμένες μεθοδολογίες αξιολόγησης σε κάθε Σχολή. Η μεθοδολογία για την αξιολόγηση του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών της Σχολής των Επιστημών Ζωής περιλαμβάνει μια ποσοτική και μια ποιοτική διάσταση.

Όσον αφορά την **ποσοτική διάσταση** της αξιολόγησης, η πρώτη φάση αφορούσε ένα τυχαίο δείγμα εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο συλλέχθηκε και αξιολογήθηκε με βάση μια λίστα κριτηρίων ΑΑ. Τα κριτήρια προσαρμόστηκαν από την ερμηνεία της UNESCO για την ΑΑ (βλ. Πίνακα 1) και ζυγίστηκαν σε μια κλίμακα κατά σειρά συνάφειας του κειμένου προς τον ορισμό της ΑΑ από 1-5, όπου:

1 = το πρόγραμμα σπουδών έχει ως κεντρικό θέμα την ΑΑ και στοιχεία αυτής περιέχονται στις περισσότερες διδακτικές ενότητες και

5 = το πρόγραμμα είναι διαμετρικά αντίθετο με τις αρχές της ΑΑ και καμία διδακτική ενότητα δεν περιέχει στοιχεία αυτής.

Πίνακας 1: Πλαίσιο της UNESCO για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη – υιοθετήθηκε από το πρόγραμμα Ecoversity, για την προώθηση της Αειφόρου Ανάπτυξης

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ UNESCO

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι βαθύτερες αξίες τις οποίες η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη θα πρέπει να προωθεί περιλαμβάνουν τουλάχιστον τα παρακάτω:

- Σεβασμός της αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο και δέσμευση για κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη για όλους.
- Σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μελλοντικών γενεών και δέσμευση για υπευθυνότητα δια μέσου των γενεών.
- Σεβασμός και φροντίδα για την ευρύτερη κοινότητα της ζωής και την ποικιλότητά της, η οποία προϋποθέτει την προστασία και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων της Γης.
- Σεβασμός της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και δέσμευση να οικοδομηθεί μια τοπική αλλά και παγκόσμια κουλτούρα ανοχής, μη βίας και ειρήνης.

Η εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη θα αποσκοπεί στην ανάδειξη των παρακάτω χαρακτηριστικών:

- **Διαθεματική και ολιστική:** μάθηση για τη βιώσιμη ανάπτυξη η οποία να είναι κατανεμημένη σε όλο το διδασκόμενο πρόγραμμα
- **Προσανατολισμένη στις αξίες:** είναι αποφασιστικής σημασίας τα πρότυπα που θα γίνουν αποδεκτά δηλαδή οι αξίες που μοιράζονται όλοι και οι αρχές που στηρίζουν την αειφόρο ανάπτυξη να είναι ρητές και σαφείς, ώστε να μπορούν να εξεταστούν, να συζητηθούν, να ελεγχθούν και να εφαρμοστούν.
- **Κριτική σκέψη και επίλυση προβλημάτων:** να οδηγούν στην εμπιστοσύνη κατά την αντιμετώπιση των διλημάτων και των προκλήσεων της αειφόρου ανάπτυξης.
- **Χρήση πολλών μεθόδων:** λόγος, τέχνη, δράμα, δημόσια συζήτηση, εμπειρία, διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας οι οποίες να σχεδιάζουν τις διαδικασίες. Η διδασκαλία που είναι προσανατολισμένη στη μεταφορά γνώσης θα πρέπει να αναμορφωθεί σε μια προσέγγιση στην οποία διδάσκοντες και διδασκόμενοι να εργαστούν μαζί για να αποκτήσουν γνώση και να παίξουν ένα ρόλο στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος των εκπαιδευτικών τους ιδρυμάτων.
- **Συμμετοχική λήψη αποφάσεων:** οι διδασκόμενοι συμμετέχουν στις αποφάσεις για τον τρόπο διδασκαλίας.
- **Εφαρμοσιμότητα:** οι μαθησιακές εμπειρίες που προσφέρονται, εντάσσονται στην καθημερινή προσωπική και επαγγελματική ζωή.
- **Προσαρμογή στις τοπικές συνθήκες:** να απευθύνεται σε τοπικά όσο και παγκόσμια ζητήματα, και να χρησιμοποιεί τη γλώσσα (εξ) που χρησιμοποιούν συνήθως οι μαθητεύομενοι. Οι ιδέες της αειφόρου ανάπτυξης πρέπει να εκφράζονται προσεκτικά σε άλλες γλώσσες καθώς διαφορετικές γλώσσες και πολιτισμοί λένε τα πράγματα διαφορετικά, και κάθε γλώσσα έχει δημιουργικούς τρόπους να εκφράζει νέες ιδέες.

Πηγή: UNESCO, 2008

Το δείγμα του διδακτικού υλικού που συλλέχθηκε ήταν κυρίως σε ηλεκτρονική μορφή και εκτός από διδακτικές ενότητες περιλάμβανε σε μικρό ποσοστό ενημερωτικά φυλλάδια που απευθύνονται σε νεοεισαχθέντες πρωτοετείς φοιτητές, διαφημιστικά φυλλάδια Τμημάτων της Σχολής, σημειώσεις διαλέξεων, ύλη διαγωνισμάτων, γραπτές εργασίες κ.α.

Στη δεύτερη φάση πραγματοποιήθηκε η επιλογή συγκεκριμένων διδακτικών εννοιών του δείγματος με υψηλή βαθμολογία. Η ανάλυση σε αυτή τη φάση εστιάστηκε στις παρακάτω ενότητες του διδακτικού υλικού:

- επιδιωκόμενο μαθησιακό αποτέλεσμα
- στόχοι
- εκπαιδευτικό πλαίσιο
- μαθησιακές πηγές
- αντιπροσωπευτικό απόσπασμα περιεχομένου της ύλης
- εξεταστικό υλικό

Όσο αφορά την **ποιοτική διάσταση** της αξιολόγησης του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών της Σχολής των Επιστημών Ζωής, αυτή αφορούσε:

- τη διεξαγωγή συνεντεύξεων, τόσο ατομικών όσο και εστιασμένων ομάδων (focus groups), με μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού
- συλλογή πληροφοριών μέσω διαδικτύου για την άποψη και το προφίλ γενικότερα των «εξωτερικών κινήτρων για αλλαγή», και στη συγκεκριμένη περίπτωση των Θεματικών Κέντρων των επαγγελματικών φορέων κάθε επιστημονικού χώρου της Σχολής (Subject Centres, professional associations and councils, and government Departments). Η άποψη των φορέων αυτών παίζουν καθοριστικό ρόλο στην απορρόφηση κάθε αλλαγής στο πρόγραμμα σπουδών κάθε επιστημονικού τομέα, καθώς η Αγγλοσαξονική εκπαιδευτική διαδικασία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την Αγορά Εργασίας.
- επιλογή και καταγραφή ενός θετικού παραδείγματος (case study) ενσωμάτωσης των αρχών της ΑΑ σε μια διδακτική ενότητα ανά Σχολή.

Η ποσοτική αξιολόγηση κατέδειξε πως ο μέσος όρος της συνάφειας του διδακτικού υλικού στην συγκεκριμένη Σχολή με τις αρχές της ΑΑ δεν υπερέβαινε το 4,4, με την πλειοψηφία των Προγραμμάτων Σπουδών των Τμημάτων να λαμβάνει το δείκτη 4. Η δυνατότητα περαιτέρω μελλοντικής ενσωμάτωσης των Αρχών της ΑΑ του συνόλου των Προγραμμάτων αξιολογήθηκε με δείκτη 2,6 και την πλειοψηφία των Προγραμμάτων να λαμβάνουν 3. Τμήματα με παράδοση στην διδακτική, ερευνητική και επαγγελματική επαφή με την ΑΑ, όπως το Τμήμα Γεωγραφίας και Περιβάλλοντος και το Τμήμα Αρχαιολογίας ήταν φυσικό να επιδείξουν μεγαλύτερη συνάφεια σε σχέση με άλλα Τμήματα, όπως αυτά της Φαρμακευτικής και της Οπτικής.

Η ποσοτική αξιολόγηση αποδείχτηκε ιδιαίτερα επίπονη και σε μεγάλο βαθμό μη αντιπροσωπευτική της συνάφειας του συνόλου των Τμημάτων. Ορισμένες διδακτικές ενότητες διέθεταν χαρακτηριστικά ΑΑ τα οποία όμως δεν μπορούσαν να καταγραφούν στην ποσοτική αξιολόγηση, καθώς χρησιμοποιούσαν επιστημονική ορολογία διαφορετική από εκείνη του ορισμού της ΑΑ που χρησιμοποιήθηκε για να εξακριβωθεί η συνάφεια. Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων (ποιοτική αξιολόγηση) προτάθηκε η επέκταση του όρου της ΑΑ ώστε να περιλαμβάνει αξίες

σχετικά με την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία και ιδιαίτερα το παιδαγωγικό σκέλος αυτής. Εάν η «Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» (ΕΑΑ) ειδωθεί (και) ως διαδικασία και όχι μόνο ως αποτέλεσμα, τότε είναι δυνατόν να αξιολογηθούν τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, πλευρές των προγραμμάτων σπουδών οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στην τυπική μαθησιακή δομή, όπως αυτή εκφράζεται για παράδειγμα από την ύλη διδακτικών ενοτήτων. Τέτοιες πλευρές μπορεί να είναι :

- έμφαση στην ενθάρρυνση για κριτική ανάλυση και δυνατότητα επίλυσης προβλημάτων (critical thinking and problem solving capacity),
- προσφορά ενός μαθησιακού περιβάλλοντος που να προάγει την συμμετοχή των σπουδαστών στην λήψη των αποφάσεων για το περιεχόμενο σπουδών (participatory decision-making),
- προσφορά ευκαιριών για την πρακτική εφαρμογή των γνώσεων στο Πανεπιστήμιο, στην τοπική κοινωνία και στην καθημερινή ζωή του σπουδαστή (applicability and locally relevant provision of knowledge).

Σχέδιο Δράσης

Το 4^ο πεδίο δράσης των ΠΑ (βλ. παρ. 3), αφορά την σύνταξη και έγκριση από την κεντρική Επιτροπή του Πανεπιστημίου ενός ετήσια ανανεώσιμου κειμένου Σχεδίου Δράσης (Action Plan) για κάθε Σχολή, το οποίο θα αφορά τις προβλεπόμενες δράσεις και τα βήματα ενσωμάτωσης της ΑΑ στα προγράμματα σπουδών των Σχολών.

Στην περίπτωση της Σχολής των Επιστημών της Ζωής, το Σχέδιο Δράσης χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος πραγματοποιείται η αποτίμηση των αποτελεσμάτων αξιολόγησης των Προγραμμάτων Σπουδών της Σχολής (βλ. σύντομη ανάλυση στην παράγραφο 3.1). Στο δεύτερο μέρος κατατίθενται προτάσεις τυπικής και άτυπης φύσεως για την ευχερέστερη ενσωμάτωση των αρχών της ΑΑ στην μαθησιακή εμπειρία σπουδαστών και εκπαιδευτικού προσωπικού.

Όσον αφορά το δεύτερο μέρος του Σχεδίου Δράσης, γίνονται αναφορές στο κείμενο -υπό την μορφή SWOT analysis³-στην αξιολόγηση των προγραμμάτων σπουδών της Σχολής, ως προς την συνάφειά του με τον ορισμό της UNESCO για την ΑΑ. Τα ισχυρά σημεία και οι δυνατότητες των Προγραμμάτων Σπουδών μετατρέπονται σε **τυπικές** και **άτυπες προτάσεις** προς την Διεύθυνση της Σχολής και του Προγράμματος Ecoversity.

Οι **τυπικές (formal) προτάσεις** αναφέρονται σε όλα τα Προγράμματα Σπουδών που διδάσκονται στην Σχολή (προπτυχιακά, μεταπτυχιακά, προετοιμασίας ένταξης (foundation) και διεθνών σπουδών (overseas)) και **περιλαμβάνουν**:

- την *αναθεώρηση* του συστήματος έγκρισης νέων και περιοδικής αναθεώρησης υπαρχόντων διδακτικών ενοτήτων και Προγραμμάτων Σπουδών, με βάση *inter alia* κριτήρια ενσωμάτωσης αρχών της ΑΑ. Προτείνεται όπως οι νέοι κανονισμοί έγκρισης και περιοδικής αναθεώρησης να ενσωματώνουν την υποχρέωση ελέγχου ενσωμάτωσης της έννοιας της ΑΑ. Ο ακριβής τρόπος του προτεινόμενου ελέγχου δεν είχε καθοριστεί έως την περίοδο σύνταξης του παρόντος άρθρου (Σεπτέμβριος 2008), έχει καταστεί όμως σαφές ότι οι ΠΑ σε συνεργασία με τις Διευθύνσεις των Σχολών τους θα παίζουν σημαντικό ρόλο.

³ SWOT = Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threads, Ισχυρά σημεία, αδυναμίες δυνατότητες και κίνδυνοι.

- την αιτιολόγηση, σε συνεργασία με τους ΠΑ, της συνάφειας των υπαρχόντων Προγραμμάτων Σπουδών με τον υιοθετημένο ορισμό της ΑΑ. Η αιτιολόγηση θα περιλαμβάνεται στο σχετικό φυλλάδιο περιγραφής του περιεχομένου του Προγράμματος (Programme specification Handbook). Με στόχο να αποφευχθεί η δημιουργία κλίματος παρεμβατισμού, προτείνεται όπως κάθε Τμήμα να έχει την διακριτική ευχέρεια να καθορίζει το ύφος και το περιεχόμενο της αιτιολογικής έκθεσης/παραγράφου ενώ ο ρόλος του ΠΑ να είναι καθαρά συμβουλευτικός. Το Σχέδιο Δράσης περιλαμβάνει ένα κείμενο αιτιολόγησης ως παράδειγμα.
- την έκδοση γενικών συμβουλευτικών οδηγιών που θα δράσουν υποστηρικτικά στο έργο των εκπαιδευτικών κατά την ενσωμάτωση της έννοιας στις διδακτικές τους ενότητες. Μελλοντικά προβλέπεται η περαιτέρω επέκταση και εξειδίκευση του περιεχομένου των οδηγιών στους διοικητικούς υπαλλήλους, τους επιφορτισμένους με θέματα ελέγχου και έγκρισης της επιχειρούμενης ενσωμάτωσης.
- την τακτική επικοινωνία με τους σπουδαστές μέσω των αντιπροσώπων τους. Στόχος θα είναι η ενημέρωση των σπουδαστών για τις επιχειρούμενες αλλαγές, η κατάθεση των απόψεών τους για αυτές και η ενσωμάτωσή τους στα αναθεωρημένα Προγράμματα.

Η μέχρι τώρα δραστηριότητα των Πρωτοπόρων Ακαδημαϊκών έφερε στην επιφάνεια μια σειρά **άτυπων (informal)** ζητημάτων, στα οποία η Διεύθυνση του Προγράμματος Ecoversity θα πρέπει να εστιάσει την προσοχή της κατά τα επόμενα τρία έτη χρηματοδοτικής ζωής του Προγράμματος. Ίσως το σημαντικότερο από αυτά και το οποίο είναι ενδεχομένως σχετικό με το πλαίσιο παρόμοιων πρωτοβουλιών διεθνώς, αφορά στην ανταπόκριση του εκπαιδευτικού προσωπικού και των σπουδαστών απέναντι στην επιχειρούμενη ενσωμάτωση των αρχών της ΑΑ.

Εκπαιδευτικό προσωπικό

Αρκετοί συνάδελφοι έχουν αγκαλιάσει την πρωτοβουλία και προσφέρουν αφιλοκερδώς τον χρόνο και τις γνώσεις τους στην εγκαθίδρυση μιας ατμόσφαιρας αλλαγής στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι υπηρεσίες του Πανεπιστημίου σε θέματα ΑΑ. Αρκετοί συνάδελφοι όμως αδυνατούν να συνδέσουν νοητικά τις επιπτώσεις της εφαρμογής των αρχών του όρου με την καθημερινή επαγγελματική τους πρακτική. Αυτή η συμπεριφορά απέναντι στο άγνωστο και «καινούριο» είναι εξάλλου αναπόφευκτη στα αρχικά στάδια παρόμοιων πρωτοβουλιών (Velazquez *et al*, 2005). Σίγουρα η απροσδιοριστία του όρου παίζει εδώ σημαντικό ρόλο καθώς και η «ηθική» διάσταση της μετάφρασης/ερμηνείας του, ανάλογα με το προσωπικό αξιολογικό σύστημα του «μεταφραστή»/«ερμηνευτή» (hermeneutics). Οι ΠΑ επιδιώκουν να αποφύγουν την εικόνα της εκ των άνω «επιβολής» ενός ηθικοπλαστικού εκπαιδευτικού πλαισίου αρχών ως προς το «πώς πρέπει να γίνεται το μάθημα» ή, εν προκειμένω, για το πώς πρέπει να διδάσκεται η ΑΑ. Για την αποφυγή της δημιουργίας ενός τέτοιου κλίματος οι ΠΑ έχουν υιοθετήσει ένα ευέλικτο σύστημα ενσωμάτωσης της έννοιας, που επιτρέπει στους ίδιους τους πρωταγωνιστές των αλλαγών, σπουδαστές και καθηγητές, να δράσουν με όποιο τρόπο θεωρούν απαραίτητο. Οι δράσεις εντάσσονται σε ένα ελάχιστο πλαίσιο κανονισμών (βλ. παρ. 3.2, τα τυπικά περιεχόμενα του Σχεδίου Δράσης) με την προϋπόθεση της «εκ των κάτω» (top down) κινητοποίησης, συνεπικουρούμενης από την «εκ των άνω» (bottom up) διοικητικής και οικονομικής υποστήριξης.

Επιπλέον, η απροσδιοριστία και ασάφεια του όρου μπορεί να δράσει θετικά ως προς την ευελιξία του τρόπου εφαρμογής του στην καθημερινή εκπαιδευτική

πρακτική. Η ΑΑ δεν αποτελεί πλέον το πεδίο ενασχόλησης αποκλειστικά των φυσικών επιστημών αλλά έχει εισέλθει σε πεδία εφαρμογής μη περιβαλλοντικά, όπως οι κοινωνικές επιστήμες, η τέχνη, το design, η πολιτική. Η ΑΑ στην αμιγή της μορφή περιλαμβάνει τόσο περιβαλλοντικά όσο και κοινωνικοοικονομικά θέματα. Οι επιπτώσεις εδώ σχετικά με το ρόλο των ΠΑ είναι πως με τέτοιο ευρύ εννοιολογικό πεδίο, θα είναι άσκοπη και αυθαίρετη η πρόταση ενός συγκεκριμένου μοντέλου εφαρμογής σε «κατάλληλα» επιστημονικά πεδία. Συμφωνήθηκε πως μια «συμμετοχική» ερμηνεία του όρου θα προϋπέθετε περισσότερο την προσφορά ενός πλαισίου επικοινωνίας και έναρξης διαλόγου για τις δυνατές επιλογές δράσης ανά επιστημονικό/διδασκτικό πεδίο.

Σπουδαστές

Μια άλλη πρόκληση για τους ΠΑ αφορά την άρση της πιθανής ή ίσως της μερικής απομόνωσης του έργου τους από το φοιτητικό σώμα. Η λέξη «Ακαδημαϊκοί» στον τίτλο τους παραπέμπει στην κυριότερη αρμοδιότητά τους, αυτή της επικοινωνίας τους με το εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό κάθε Σχολής σε θέματα ενσωμάτωσης της έννοιας της ΑΑ στα Προγράμματα Σπουδών. Μια σημαντική όμως αρμοδιότητά τους αφορά την επικοινωνία τους με τους φοιτητές και τις σπουδαστικές οργανώσεις τους. Πέρα από την τυπική έκφραση απόψεων των σπουδαστών, είναι απαραίτητη και η ουσιαστική συμμετοχή τους στον καθορισμό της ποιότητας των Προγραμμάτων Σπουδών τους. Είναι απαραίτητη, ως Αειφόρος πρακτική, να ζητηθούν οι απόψεις του φοιτητικού σώματος για το «εάν» και το «πώς» θα ενσωματωθεί ο όρος και ποιες θα είναι οι αλλαγές που θα επιφέρει ανάλογα με τον τρόπο ενσωμάτωσης.

Από εργασιακής πλευράς για παράδειγμα και όσον αφορά το Βρετανικό μοντέλο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και Αγοράς Εργασίας, όλο και περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμοί και εργοδοτικές οργανώσεις απαιτούν, ως ένα από τα κριτήρια πρόσληψης αποφοίτων στη Βρετανία, γνώσεις του όρου της ΑΑ και γνώσεις επαγγελματικών πρακτικών που συνδέονται με αυτόν. Δίδεται έτσι η ευκαιρία στους ΠΑ να ενημερώσουν τους φοιτητές και υποστηρίζοντας τους συναδέλφους στην ενσωμάτωση της ΑΑ στα Προγράμματα Σπουδών, να προετοιμάσουν καλύτερα τους φοιτητές στην ανεύρεση εργασίας.

Άτυπες (informal) προτάσεις

Οι άτυπες (informal) προτάσεις προέκυψαν από την διεξαγωγή συνεντεύξεων με μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού της Σχολής, από την ανταλλαγή απόψεων με τους υπόλοιπους ΠΑ αλλά και από την καθημερινή επαφή με μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας. Δρουν συμπληρωματικά με τις τυπικές προτάσεις και υποβοηθούν το έργο των ΠΑ. Αυτές αφορούν σε δράσεις όπως:

- Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα ΑΑ.
- Προσπάθεια για τη συμμετοχή των φοιτητών σε εθελοντικές και ερευνητικές εργασίες του Προγράμματος Ecoversity.
- Δημιουργία διδακτικής ενότητας (training) σε επίπεδο Πανεπιστημίου/Σχολής με διεθνείς συμμετοχές, με θέμα την «Εκπαίδευση για την ΑΑ».
- Δημιουργία βιβλιοθήκης και εκπαιδευτικού υλικού σε θέματα ΑΑ καθώς και χώρου κοινωνικής επαφής των ΠΑ
- Διευκόλυνση της πρόσβασης στην εφημερίδα και το newsletter της Ecoversity

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το παρόν κείμενο επιχειρήσει μια σύντομη καταγραφή της προσπάθειας του Πανεπιστημίου του Μπράντφορντ να ενσωματώσει τις αρχές της Αειφόρου Ανάπτυξης στα Προγράμματα Σπουδών του. Ο θεσμός των Πρωτοπόρων Ακαδημαϊκών (ΠΑ) αποτελεί την διοικητική υλοποίηση αυτού του θεσμού.

Η λειτουργία κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2007-2008 του θεσμού των ΠΑ στην Σχολή των Επιστημών της Ζωής, έδειξε πως ένα πρώτο πιθανό βήμα κατά την διαδικασία ενσωμάτωσης μπορεί να είναι η καταγραφή του βαθμού συμμετοχής της έννοιας στο περιεχόμενο σπουδών κάθε Σχολής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί αποτελεσματικά με ένα συνδυασμό μετρήσιμων ποσοτικών και μη μετρήσιμων ποιοτικών μεθόδων.

Ένα ζήτημα που απασχόλησε τους ΠΑ αφορούσε τη μεγάλη εννοιολογική ευρύτητα του όρου της ΑΑ. Σε ορισμένες περιπτώσεις η ευρύτητα αυτή έδειχνε να διευκολύνει την επιχειρούμενη ενσωμάτωση. Είναι λογικό άλλωστε να υποθέσει κανείς πως μια έννοια η οποία οριοθετείται με βάση τα αξιολογικά κριτήρια του αξιολογητή, διαθέτει την ευελιξία να εφαρμοστεί σε περισσότερες περιπτώσεις συγκριτικά με κάποια άλλη με «στενότερο» εννοιολογικό εύρος. Σε άλλες περιπτώσεις, η απροσδιοριστία της εννοιολογικής ευρύτητας του όρου, αποτελούσε εμπόδιο ή πρόκληση. Στην περίπτωση της καταγραφής, για παράδειγμα, του υπάρχοντος βαθμού ενσωμάτωσης του όρου στα Προγράμματα Σπουδών, η ποσοτική έρευνα μέτρησης λέξεων κλειδιών (keywords) αδυνατούσε σε πολλές περιπτώσεις να καταγράψει ποιοτικά στοιχεία της διδασκόμενης ύλης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την «υποεκτίμηση» της πραγματικής κατάστασης ενσωμάτωσης στο επίπεδο της Σχολής, αφήνοντας ένα μεγάλο μέρος του υπάρχοντος δυναμικού χωρίς στατιστική αντιπροσώπευση.

Ένα άλλο ηχηρό συμπέρασμα από την έως τώρα εφαρμογή του θεσμού αφορά την ενσωμάτωση όχι μόνο του εκπαιδευτικού υλικού που σχετίζεται με την ΑΑ αλλά και την ενεργή συμμετοχή του «ζωντανού» ανθρώπινου δυναμικού του Πανεπιστημίου στην ατζέντα των ΠΑ. Η «αειφορία» του Προγράμματος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό τόσο από την ανάδειξη του σπουδαστικού δυναμικού ως φορέα αλλαγών στην ζωή της Πανεπιστημιούπολης, όσο και από την κατάλληλη ενημέρωση του εκπαιδευτικού προσωπικού για τα οφέλη από την ενεργητική συμμετοχή τους στο Πρόγραμμα. Ο ρόλος των ΑΠ είναι υποστηρικτικός και όχι ελεγκτικός. Ο στόχος που έχει τεθεί αφορά την δημιουργία ενός πλαισίου μέσα στο οποίο θα ανθίσουν δράσεις και πρωτοβουλίες ενσωμάτωσης από τους συναδέλφους και σπουδαστές. Σε αυτό το πλαίσιο αναφοράς, η έναρξη διαλόγου είναι σημαντικότερο κριτήριο επιτυχίας από τον καθορισμό συγκεκριμένων βημάτων ενσωμάτωσης.

Η έμφαση των διεθνών οργανισμών στην «Εκπαίδευση για την ΑΑ», η ολοένα αυξανόμενη εφαρμογή παρόμοιων πρωτοβουλιών σε Πανεπιστήμια παγκοσμίως και η συνειδητοποίηση των οικονομικών οφελιών από την ουσιαστική ενσωμάτωση των αξιών της ΑΑ στην εκπαιδευτική και καθημερινή ζωή των σπουδαστών, ενδέχεται να εντείνουν την υλοποίηση παρόμοιων πρωτοβουλιών στο μέλλον. Το Πρόγραμμα Ecoversity του Πανεπιστημίου του Μπράντφορντ, τρία έτη μετά την επίσημη υιοθέτηση του, φαίνεται να απομακρύνεται από την εφηβική ηλικία και να διανύει τα πρώτα βήματα ενηλικίωσης του. Σε αυτό το στάδιο, είναι σημαντική η «χρονική αειφορία» του Προγράμματος και οι μελλοντικές δράσεις σχεδιάζονται λαμβάνοντας αυτή την παράμετρο υπόψη. Προτείνεται πως η μεταξύ των Πανεπιστημίων

συνεργασία, ο υγιής ανταγωνισμός για «ακόμα πιο πράσινα Πανεπιστήμια» και η μεταφορά εμπειρίας μεταξύ τους, θα προσδώσει διάρκεια στην «Εκπαίδευση για την ΑΑ» σε διεθνές επίπεδο.

Βιβλιογραφία

- Bartelmus, P., 1999, *Sustainable Development: paranoia or paradigm*, Working Papers no.93, Institute of Work and Technology.
- Dawes, G., Jucker, R. and Martin.S., 2005, *Sustainable development in higher education: Current practice and future developments*, A report for Higher Education Academy, York: Higher Education Academy.
- Hopkinson, 2008, προσωπική επικοινωνία με τον Δρ. Peter Hopkinson, Διευθυντή του Γραφείου Συντονισμού του Προγράμματος Ecoversity, Αύγουστος 2008, University of Bradford, Bradford, UK.
- Jacobs, M., 1991, *The Green Economy: Environment, Sustainable Development and the Politics of the Future*, Pluto Press, Massachusetts, 304 pp.
- Magnier, K., 2006, Sustainability as a troublesome concept in the GEES disciplines, *Planet*, No. 1, No. 17, December 2006.
- O' Riordan, T., 1983, *Environmentalism*, 2nd edition, Pion Press, London.
- UNESCO, 2008, Education for Sustainable Development, http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=23292&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, Last accessed 10/2008.
- UoB (University of Bradford), 2008b, Ecoversity' s Sustainable Development Directorate, 'ESD guidance for CART', University of Bradford, Bradford, UK, Last accessed 10/2008.
- UoB (University of Bradford), 2008c, 'What is Ecoversity?', Ενημερωτικό φυλλάδιο 1. University of Bradford, Bradford, UK.
- UoB (University of Bradford), 2008α, Ιστοσελίδα Προγράμματος Ecoversity, <http://www.bradford.ac.uk/admin/ecoversity/>, University of Bradford, Bradford, UK, Last accessed 10/2008.
- Velazquez, L., Munguia, N., and Sanchez, M., 2005, Deterring sustainability in higher education institutions, *International Journal of Sustainability in Higher Education*, No 6(4), pp. 383-391.
- WCED (World Commission on Environment and Development), 1987, *Our Common Future*, (The Brundtland Report), Oxford University Press, Oxford.